

Європейський шлях демократичного розвитку України

Ігор Михальський,
доктор історичних наук,
завідуючий кафедрою політології та правознавства
Луганського національного педагогічного університету
ім. Т. Шевченка

Барановський Ф. В. Європейська інтеграція та демократичний розвиток України: концептуальний аналіз взаємовпливу: Монографія. – Луганськ: „Елтон-2”, 2007. – 407 с.

Питання, пов'язані з розглядом стратегічних напрямів та окресленням нових перспектив розвитку України як незалежної держави, завжди перебувають у центрі уваги як вітчизняних науковців, так й усіх свідомих громадян. Сьогодні, коли динамічно змінюється архітектоніка світового порядку, принципи міжнародних відносин, важливо піддавати глибокому науковому аналізу роль і місце України як повноцінного суб'єкта цих відносин, визначення шляхів збереження та зміцнення демократичних здобутків нашої держави.

У цьому контексті вихід друком монографії Ф. Барановського „Європейська інтеграція та демократичний розвиток України: концептуальний аналіз взаємовпливу” можна вважати дуже своєчасним. Праця викликає неабиякий інтерес, оскільки певним чином компенсує брак комплексних досліджень системного взаємозв'язку зазначених у назві книги феноменів.

Приємне враження справляє досить чітка структура змісту монографії та її окремих розділів, що вказує на логіку викладення наукових положень.

Автор ґрунтовно аналізує праці вітчизняних та зарубіжних науковців з даної проблематики. Продуктивним і доречним стало застосування системного, структурно-функціонального, ретроспективно-порівняльного та інших методів дослідження.

З огляду на необхідність вдосконалення політичної системи України, яка перебуває, з одного боку, під впливом демократичних процесів, а з іншого – перед викликами європейської інтеграції, певний інтерес становить проблема оптимізації форми державного правління. Судячи

зі змісту праці, головним критерієм цього автор вбачає, по-перше, мінімізацію можливості появи авторитарних тенденцій, по-друге, чіткі принципи взаємодії та розподілу повноважень між гілками державної влади. І з цим важко не погодитися. Причому досить цікавим є те, що в межах свого аналізу автор робить спробу і, на нашу думку, досить вдалу, надати нового поштовху питанню класифікації типів республіканського різновиду форм державного правління.

Європейський вибір для України є стратегічним напрямом і магістральним шляхом вирішення внутрішніх економічних і соціокультурних проблем, оптимізації зовнішньополітичних відносин, утвердження України у світі як потужної, конкурентоспроможної держави. Проте, як зазначає автор, інтеграція в ЄС для України не є самометою, а метою досягнення європейського рівня життя. Тому для того, щоб Україна мала можливість вважатися реальним кандидатом на вступ до ЄС, їй необхідно здолати чимало перешкод, а саме: досягти необхідного рівня економічного розвитку, забезпечити громадянам прийнятний, за мірками розвинутих демократій, рівень життя і захисту їх прав. Головний виклик для України, таким чином, полягає у необхідності відповідності її політичної системи прийнятим у демократичному світі критеріям. На цей виклик має відповісти політична еліта України, належним чином реалізуючи основні принципи демократичного розвитку суспільства.

Політична еліта є головним соціальним суб'єктом політичних трансформацій, оскільки вибір рішень, що приймаються її представниками, це критично важливий чинник, який обумовлює розвиток і результати трансформаційних процесів. У цьому аспекті автор справедливо зазначає, що система рекрутування політичної еліти, яка існує в Україні, ще не досить демократична. Він також робить наголос на існуванні так званої елітократії, яка являє собою не тільки політико-владну та політико-управлінську концентрацію значного потенціалу і ресурсів впливу на суспільство в руках еліт, але і їх прагнення до відособленого існування у всіх основних сферах соціального буття.

Тим часом, у сучасному суспільстві демократична еліта не може бути закритою аристократичною кастою. Нова еліта має бути зацікавлена в стабільності суспільства та його поступальному розвитку. В цьому сенсі автор чітко конкретизує умови і шляхи формування політичної еліти з якостями, притаманними європейським демократичним засадам.

Не викликає сумніву, що вихід на політичну арену саме лідерів нової доби, які спромоглися б зрозуміти потреби політичних перетворень і способи їх вирішення, усвідомлення українською елітою важливості втілення у політичне життя принципів консенсусу й компромісу як невід'ємної складової європейських засад демократії має наблизити її до еліти європейської.

На нашу думку, автор дійшов правильного висновку, що при визначенні політичних та соціально-економічних чинників і мотивів вступу до ЄС

важливим завданням є дослідження процесу європейської інтеграції як елемента глобалізаційного розвитку. На цій основі є змога проаналізувати адаптаційні можливості України з точки зору відповідності її політичної та економічної системи викликам часу. Йдеться про те, що участь України в діяльності найбільших міжнародних офіційних інституцій та процес формування нового інституційного устрою є чинниками значного підсилення вищевказаних можливостей.

Серед безумовно сильних сторін монографії варто відзначити неупереджений та об'єктивний підхід Ф. Барановського до аналізу проблем, з якими зустрічається ЄС в процесі свого розширення. За допомогою емпіричних методів дослідження автор визначає позитиви євроінтеграції попри її тимчасові труднощі.

Важливою новаторською частиною дослідження є ретельний аналіз проблеми європейської ідентичності. Зараз відчувається брак наукових розвідок з цієї тематики, особливо в контексті необхідності усвідомлення політичною елітою і пересічними громадянами безальтернативності європейського поступу України. На цій основі, у поєднанні з розгорнутим аналізом розвитку інститутів громадянського суспільства як основоположного елемента адаптації європейських цінностей демократії, автор доходить висновку, що європейська ідентичність втілює в собі приналежність до сім'ї цивілізованих держав з розвиненим інформаційним суспільством, соціальною ринковою економікою, сильними традиціями демократії, що базуються на засадах верховенства права та приматі прав і свобод людини.

Актуальним з точки зору вирішення проблеми геополітичної самоідентифікації нашої країни, яка нині постала з особливою гостротою, бачиться авторський концепт європейської ідентичності, в межах якого вона розглядається як чинник внутрішньополітичної консолідації європейських націй, в тому числі й України, головною засадою якого є принципи свободи, демократії і плюралізму. Саме зазначені інтегральні європейські цінності мають стати запорукою здійснення вибору між єднанням і роз'єднаністю народів, що, зрештою, може суттєво розширити для нашої держави цивілізаційний простір розвитку.

Абсолютно виправданим, на нашу думку, в контексті проблематики дослідження є ретроспективно-порівняльний аналіз розвитку європейських демократій. Зокрема, безумовним здобутком автора можна вважати чітко виписані висновки щодо уроків для України, які впливають з особливостей еволюції та розвитку сучасних європейських країн сталої демократії. Серед них він виокремлює загальноєвропейську тенденцію до посилення ролі парламенту в політичному житті, що надає політичній системі цих держав більше можливостей щодо постійного самовдосконалення та адаптування в межах ЄС. Те ж саме впливає з детально проаналізованого автором досвіду демократичного переходу в державах ЦСЄ.

Зміст наукової монографії Ф. Барановського цілком логічно підводить до обґрунтування ним концепції взаємовпливу та паралельного здійснення процесів європейської інтеграції України та її демократичного розвитку.

Як справедливо зазначає автор, усвідомлення беззаперечного факту існування тісного взаємозв'язку зазначених процесів українською політичною елітою і європейським істеблішментом може стати основним і вирішальним чинником досягнення Україною стратегічної мети – возз'єднання з європейською родиною.

Що стосується зауважень, то доцільно було б на початку кожного розділу зробити невеликий анотований вступ, проте це жодним чином не впливає на позитивне сприйняття та наукову цінність рецензованої праці. Вона, безперечно, буде корисною не тільки політологам, політикам і широкому колу читачів, але й допоможе сформувати в громадській думці стійкий асоціативний зв'язок між успішним демократичним розвитком України та її якнайшвидшим інтегруванням до європейської спільноти.